

СЪЗДАВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ДНЕШНОТО ПЪРВО ОУ „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“, ГРАД КОСТИНБРОД, 1855 – 1912 Г.

Николай Борисов

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Настоящият доклад представя историята и развитието на учебното дело в град Костинброд и днешното Първо ОУ „Васил Левски“ от 1855 г. до учебната 1911/1912 г. Разработката представя различни аспекти от училищния живот – създаване и организиране на образователната дейност, учители и информация за тях, методи на преподаване, училищен живот, материална база, данни за броя, приема и успеха на учениците, извънкласни дейности. Чрез анализ на данните от архивното наследство се достига до ценни заключения, засягащи не само учебната дейност в населеното място, но и историческото развитие на селището.

Ключови думи: образование, Костинброд, Първо ОУ „Васил Левски“.

Въведение

Днешното Първо основно училище „Васил Левски“, град Костинброд е наследник на едно от най-старите училища в областта. Информация за неговото ранно развитие може да се намери основно в Летописната книга на училището, 1855 – 1927 г.¹, която е част от фонд № 1040 К на Държавен архив – София². Освен това училището разполага с богата музейна сбирка, в която са включени голяма част от архивните документи. Кратка информация за дейността на училището може да се намери и в книгата „Костинброд“ на Борислав Тодоров [1].

Методология на изследването

Методът на изследване се състои основно в работа с посочения архивен фонд. Информацията от него е анализирана, оценена и обобщена, като след това е създаден настоящият доклад. До момента липсват други публикации, които да бъдат използвани, затова работата с архивния фонд е основен източник на информация.

Резултати

Докладът представя хронологично историята и развитието на учебното дело в Костинброд и на днешното Първо ОУ „Васил Левски“ от 1855 г., за която година се отнася информацията за създаването на училището, до учебната 1911/1912 г. Дейността на училището в годините на Балканските войни (1912 – 1913) и Първата световна война (1915 – 1918) е обект на друго проучване, представено на Националната научна конференция с международно участие „Първата световна война и участието на България в нея през 1917 г.“, 6 – 7 декември 2017 г., град Кюстендил.³ Данните за училищния живот след 1920 г. стават все по-пълни и подробни, затова смятам, че те трябва да бъдат обособени в отделна следваща тема. Поради динамичната и бързо развиваща се история на училището се наложи фокусирането върху посочения времеви период, за да може в най-голяма пълнота да се представи информацията за създаването, дейността и развитието на училището в първите му години. Също така изискванията към настоящия доклад налагат ограничение в представената информация и за да бъде изложена в пълнота, е избран конкретният период. Представените данни са свързани с различни аспекти на учебното дело – учители и информация за тях, методи на преподаване, материална база, значими моменти от училищния живот, данни за приема и успеха на учениците. Един от приносите на разработката е, че освен развитието на учебната дейност са представени и личности с обществен характер, които имат принос за развитието на населеното място и региона.

Различните източници посочват предполагаеми години на създаване на училището, но след справка в Музея на образованието, град Габрово [2], е посочено, че училището в Костинброд съществува от 1855 г.

В единствения до момента опит за исторически очерк на развитието на Костинброд – труда на Борислав Тодоров „Костинброд“, дългогодишен учител и директор, се казва: „училището било изградено през 1881 г. В строежа му взело участие цялото население и било построено само за една година. Имало една голяма и две по-малки стаи, а в сутерена била отделена стаичка за канцелария“. Може да се приеме, че Тодоров говори за една от първите сгради на училището, а не за първите процеси на преподаване и обучение.

Сигурен ориентир, освен посочения материал от Музея на образованието, е и Летописната книга¹ на училището, в която е

вписано: „Училището съществува от 1855 г. Пръв учител е бил поп Коце от Волуяк“.

След работа с архива на училището се откри писмо от Главна дирекция на Статистиката от 11 януари 1939 г., в което се иска информация през коя година е открито училището.² На 17 януари 1939 г. е отговорено, че училището е открито през 1893 г. Това би могло да се дължи на реструктурирането на училището от една форма в друга и посочването на годината, в която се е случило.

Безспорно учебното дело в Костинброд е започнало през 1855 г. с училище, предшественик на днешното Първо ОУ „Васил Левски“.

С оглед на историческите процеси, както и на развитието на държавната политика в областта на образованието, се променя и наименованието на училището. В първите свидетелства училището е вписано като основно, след това – като първоначално. Така в „Инвентарна книга за покъщината на Костинбродското основно училище“³ от 1892 г. е първото свидетелство за неговото название. В ревизионната книга на околийския окръжен инспектор от 1901 г., както и в протоколната книга на настоятелството на училището е „Първоначално училище с. Костинброд“ или „Костинбродско първоначално училище“. По-късно, на 15 април 1937 г., съгласно Окръжно № 15515 от 12 декември 1936 г., Педагогическият съвет решава „Първоначалното училище в село Костинброд да се нарича Васил Левски“. Скоро след това училището започва да носи името „Мара и Никола Чилови“ в памет на починалия училищен благодетел и индустриалец д-р Никола Чилов. След 9 септември 1944 г. е върнато името „Васил Левски“ и така до наши дни.

Най-ранната история на училището след неговото създаване през 1855 г. остава доста неясна. От по-късните записки и като се има предвид развитието на учебното дело по българските земи в периода, може да се предположи, че в началните години образованието е задоволявало само елементарните нужди от писане и четене. Предвид факта, че пръв учител е поп Коце, както и от по-късни бележки за начина на преподаване, се прави изводът, че основната използвана литература са били църковни книги.

Едни от първите записани данни са за 1875 г. Тогава учителят Георги Маринов настанява учениците в една от сградите на изоставения турски чифлик, намиращ се до реката, на мястото на днешната къща на Никола Божилов Цветанов. При крайно тежки и примитивни условия децата се обучават на четене и писане на

родния български език, като е ползван „Рибен буквар“ на д-р Петър Берон.

През 1876 г. в селището отсядат турци, които принуждават Г. Маринов да търси квартири и храна за тях и за конете им. Виждайки заплаха за децата, за по-голяма сигурност ги премества в съседното село Голяновци (Борислав Тодоров пише, че това се е случило през 1875 г. [1]), а на следващата година се завръщат в Костинброд и се настаняват този път в изоставения турски хамбар, намиращ се на мястото на „Папалановата кръчма“ до черквата.

След Освобождението, през 1878/1879 г., учител е Йордан Цветанов от село Маслово, в старото училищно здание.

Освен фактологията за учебната година и учителите, Свилен Здравков в бележките си в Летописната книга¹ отделя внимание и на методиката на обучение. Така той посочва: „Обучението до тази година (1879) е било вкупом, а не по отделения. Методата е била сричане на черковнославянската азбука. Изучавало се е псалтир, часослов, светче, наустница и пр. с една дума черковнославянски език“.

Към края на 1878 г., училището е върнато в Костинброд (от Голяновци) и е настанено в изоставен полуразрушен хамбар. За учител идва Ленко Костов от село Царичина. Останал твърде рано сирак, Ленко Костов е принуден да скита от село на село, за да търси прехрана. Дванадесетгодишен става кравар в манастира „Св. Богородица“ между Шияковци и Петърч. Там се научава да чете и пише. Игуменът на манастира, вече много болен и чувстващ последните си дни, пише писмо до игумена на Илиенския манастир, в което препоръчва младежът да продължи да се учи. Така Ленко Костов завършва учението си и сам става учител. Обучението се води по взаимния метод [1].

От 1880/1881 г. до 1881/1882 г. включително учител е българинът Испиридон поп Младенов, родом от град Ниш, Сърбия. Той пръв разделя учениците на отделения и въвежда изучаването на новобългарски език по метода звукуване и „башин език“. Интересът към училището расте, броят на учениците непрекъснато се увеличава. През 1881 г. местните жители с общи усилия построяват нова сграда, която се намира в непосредствена близост до черквата. Училището е на един етаж, с три класни стаи. Учителската стая се помещава в приземния етаж, но в началото служи за склад за помагалата. Сведенията в Летописната книга сочат друго време – 1884 г.

От 1882 до 1884 г. включително учителства Стефан Лазаров от село Костинброд, който е завършил педагогически курс. През

1884 г. Лазаров е заменен от Тото Манолов от село Голяновци. Учебните занятия продължават да се провеждат в старото училищно здание.

Величко Б. Душков от село Костинброд преподава три години – от 1884 до 1887 г. Преподаването се осъществява по новата звукувана метода. Изучават се картинен буквар, отечествоведение, граматика, смятане, естествознание. След Величко Душков учител за една година (1887/1888) е Цветко Живков от село Опицвет.

Дълго време учителят е само един. За първи път е назначен още един учител през 1888/1889 г. Освен Стефан Лазаров постъпва и Здравко Здравков от село Доброславци. Също така за пръв път се учи в новото училищно здание. Броят на децата нараства на 76, разделени в две паралелки – I и II отделение, III и IV отделение.

Интересно пояснение стои срещу името на учителя Васил Янакиев от град София, преподавал през 1890/1891 г. – „протестантин“, след което е дописано: „през 1879 пак станал православен“. Този факт идва да покаже чувствителността на тогавашното общество към религиозната принадлежност, особено на учителите – все пак голяма част от тях са източноправославни свещеници или какъвто е случаят със Свилен Здравков – по-късно става такъв.

През 1891/1892 г. същият Васил Янакиев преподава заедно с Йорданка Величкова от село Шияковци.

За следващата 1892/1893 г. учители са Георги Маринов от София, който се е завърнал от Македония, и Йорданка Величкова. В инвентарната книга от 1892 г.⁴ е запазена информация за оскъдността на базата по това време.

Учебната 1893/1894 г. костинбродското училище посреща с трима учители – Георги Маринов, Лукан Груев и Хр. Златков. Броят на учениците расте и за първи път се създава V отделение. В него постъпват деца и от съседните села: Маслово, Шияковци, Голяновци, Дреново и др. Поради липса на помещение и помагала това отделение просъществува само една година.

За следващите учебни години информацията се отнася само за учителите, които преподават: през 1894/1895 г. – Л. Груев и свещеник Йордан Димитров, през 1895/1896 г. – Георги Кашконджиев и Св. Димитров, през 1896/1897 г. – Георги Кашконджиев и Ив. Стоянов.

През 1897/1898 г. учители са Георги Ив. Кашконджиев и М. Иванов. От Летописната книга научаваме, че приемът на ученици се извършва от 10 септември до 30 октомври 1897 г. Редовното преподаване започва на 15 септември 1897 г. В периода от 29

декември 1897 г. до 8 януари 1898 г. училището е затворено за почитване поради появата на болест.

Важна част в училищния живот заемат и училищните екскурзии и походи. Така на 15 април 1898 г. с учениците е посетена Градечката пещера (до съседното село Градец), откъдето са донесени „разни вкаменелости и учениците нагледно се запознаха с пещера“.

През 1898/1899 г. учители са Н. Антоу и М. Иванов. Приемът на ученици е от 10 септември до 1 ноември. На 25 септември са проведени поправителни изпити на петима ученици. На 1 ноември започват редовните занятия. Изпитът за края на годината е на 3 май, а на 5 май са раздадени свидетелства и удостоверения на ученици. Изпитът става по класните стаи. В присъствието на родителите и членовете на училищното настоятелство се прави проверка на знанията на децата. Той трае около 3 часа с прекъсване от 15 минути за почивка.

През 1899/1900 г. учители са Свилен Здравков и М. Иванов, родом от село Костинброд.

Важен момент за историята и развитието на училището, както и на културния живот в Костинброд е дейността на Свилен Здравков от Костинброд. Той е назначен за учител на 1 септември 1899 г. вместо учителя Н. Антоу, който същия ден е преместен. Начално образование Свилен Здравков завършва в родното си село, а прогимназия – в Искрец, след което се записва в Духовната семинария в Самоков. Преди да стане свещеник, учителства около шест години, след което работи като управител на банкова агенция в Доброславци. Поради откриването на вакантно място в Шияковската енория, през ноември 1911 г. е ръкоположен от Софийския митрополит Партений. Под негово ръководство е изграден и на 28 август 1929 г. осветен сегашният храм на Шияковския манастир „Св. Архангел Михаил“. В последните си години протоерей Свилен Здравков обслужва Костинбродската енория. Умира през 1936 г. и е погребан в двора на храма „Св. св. Кирил и Методий“ [3]. На Свилен Здравков се дължи и голяма част от информацията в Летописната книга. Той е един от първите просветители в Костинброд, оставил следа и в другите села като учител и по-късно като свещеник, пример за сина си Здравко Свиленов – главен учител на Първоначалното училище дълги години, уважаван и почитан от поколения костинбродчани.

Освен чисто педагогическата и възпитателна функция, учителите имат и социална роля – участват в обществения и културния живот на населеното място. На 6 януари 1900 г.

учителят Свилен Здравков с помощта на свои колеги от съседните села организира литературно-музикална вечер с представяне на комедията „Комарджията“, като целта е подпомагане на училището. От нея остава чист доход 10 лева, които се употребяват за купуване на учебни материали.

Свилен Здравков започва да вписва информация и за посещения и проверки в училището. На 24 януари 1900 г. училището е посетено от окръжния управител Вълчанов. Училищният инспектор ревизира училището на 19 април 1900 г.

През учебната 1900/1901 г. учителите остават същите. Ученици са приемани от 10 септември до 1 ноември 1900 г. Отбелязано е, че на следващия ден са ремонтирани прозорците. Поправителни изпити няма. Редовното преподаване започва на 25 октомври. На 9 декември 1900 г. инспекторът ревизира училището. Екскурзии през годината не са провеждани. Изпитът в края на годината е проведен на 2 май 1901 г. На 9 май са връчени удостоверения. През тази учебна година училището не е затваряно по извънредни причини.

Освен информацията, засягаща обучителния процес, в архивните документи присъстват и сведения, важни за историята и развитието на цялото населено място. От такава бележка е видно, че на 1 януари 1900 г. в Костинброд е извършено преброяване и в селото има „469 мъже и 444 жени, общо 913 хора“.

От началото на века започва дневникът на училищния инспектор, който подробно описва кои отделения е ревизирал, по кои учебни предмети, както и съответните препоръки, отправени към кмета, който най-често е и председател на училищното настоятелство. На 19 април 1900 г. училището е посетено от софийски околийски инспектор, който прави следните препоръки към настоятелството:

1. *В едно най-скоро време да се довърши училищния кладенец, загради училищния двор и поправят нужниците;*
2. *Да се направят за идущата учебна година няколко нови и удобни чинове, понеже повечето от сегашните са вредни за учениците;*
3. *Да вземе веднага грижата за възпрециението на училищния имот, предаден за черквата и да се снабди училището със законен документ за него;*
4. *Да се купят два-три прилични стола за училищната канцелария;*

5. *Задължавам председателя на училищното настоятелство да ми донесе за всяко нещо, изпълнено от горното.*

Най-ранните сведения за съществуване на настоятелство отнасяме към 1901 г. То играе важна роля в живота на училището. В него са избирани най-авторитетните и влиятелни личности. Откриват се имена на кметове на Костинброд, като Иван Минков, Владимир Панев и др.

През 1901/1902 г. учители са Свилен Здравков и Теофана Димитрова, родом от град Хасково. Тя е назначена на мястото на М. Иванов, който е уволнен поради незавършено образование. Има четири отделения и 77 ученици. Ученици са приемани от 10 септември до 15 октомври 1901 г. Поправителни изпити няма. На 15 октомври започва редовното преподаване. В края на годината изпитът се провежда на 1 май. На 8 май са раздадени свидетелства и удостоверения. Училищният инспектор не ревизира училището тази година. На 10 септември е извършено освежаване на фасадата на училището. През 1902 г. е уволнена от настоятелството учителката Теофана Димитрова и на 10 септември 1902 г. е назначена Славка Дойчинова от град София.

Учебната 1902/1903 г. започва с учителите Св. Здравков и С. Дойчинова. Записването на учениците е от 1 септември. Поправителни изпити няма. На 1 октомври 1902 г. започва редовното преподаване. Годината завършва с изпит на 3 май, а свидетелства са раздадени на 11 май. Училищният инспектор посещава училището на 18 март 1903 г. Училището е затворено от 5 до 11 ноември 1902 г., без да е посочена причината.

Училището е ремонтирано на 13 август 1903 г. Записването за учебната 1903/1904 г. е от 1 септември до 26 октомври. Поправителни изпити са проведени на 10 септември. Редовното преподаване започва на 1 октомври. Учениците полагат изпит на 2 май, а на 11 май са връчени свидетелства. Училищният инспектор ревизира училището на 18 март 1904 г.

През 1904/1905 г. учителите са същите. В училището учат 78 ученици, които са записвани от 1 до 10 септември 1904 г. Поправителни изпити са проведени на 15 септември. Училищният инспектор ревизира училището на 24 септември. На следващия ден започва ремонт на сградата. Редовното преподаване започва на 1 октомври.

Краят на учебната година е сложен с изпит на 1 май. Свидетелства са връчени на следващия ден.

За първи път се открива информацията относно получени награди и стимули за учители. Учителят Свилен Здравков получава 40 лв. за вечерно училище. Засега липсва повече информация за дейността на вечерните занятия.

През 1905/1906 г. учители са Юрдан Спасов, родом от Драговищица, с педагогическо образование, и Сл. Дойчинова от град София, с гимназиално образование. Има четири отделения с 86 ученици. Приемът е от 9 септември до 1 ноември. Преподаването започва на 6 октомври. Училищният инспектор посещава училището два пъти – на откриването на учебната година и на 3 май 1906 г. През септември е направен ремонт.

Следващата учебна 1906/1907 г. започва със същите учители. Славка Дойчинова обаче работи до 15 октомври 1906 г., от която дата напуска по собствено желание, а на нейно място постъпва сестра ѝ Парашкева Дойчинова, също с гимназиално образование. Броят на учениците расте – вече са 91, разпределени в четири отделения.

През 1907/1908 г. учители са Юрдан Спасов и Парашкева Дойчинова. Има четири отделения със 120 ученици. От 2 декември 1907 г. учителите стават трима. Назначена е Ел. Дойчинова от София, която е с гимназиално образование.

През 1908/1909 г. преподават същите учители, но предстоят промени. На мястото на П. Дойчинова, която напуска на 1 септември 1908 г. по свое желание, е назначен Костадин Стоянов от София, с гимназиално образование. На 2 декември 1908 г. пък се уволнява Ел. Дойчинова по болест, а на нейно място от 12 декември е назначена Ана Тивчева от София, с педагогическо образование (гимназиално), която работи до 1 септември 1909 г. На нейно място се назначава Люба Спасова от София, с педагогическо образование (гимназия). От 1 септември 1909 г. Юрдан Спасов се разменя по собствено желание с Димитър Антонов от село Злетово, Македония, педагог, като Спасов е назначен в село Слатина, София.

През 1910/1911 г. учители са същите с изключение на Костадин Стоянов, който напуска на 15 януари 1911 г., за да отбие военна повинност. На негово място до 1 септември същата година е назначен от Софийската окръжна училищна инспекция учителят Пано Илиев, родом от Македония, редовен учител, с педагогическо образование. На 1 септември Костадин Стоянов се връща в училище.

Учители през 1911/1912 г. са Димитър Антонов, Костадин Стоянов и Люба Спасова. На 10 април 1912 г. учителят Дим.

Антонов подава оставка, считана от 1 септември. В Летописната книга присъства следната интересна забележка: „Новият учител Димитър Антонов от Злетово не водил никак летописната книга“.

Заклучение

Както е видно от представената информация, историята на днешното Първо ОУ „Васил Левски“, град Костинброд е динамична, но историческите данни за първите години от неговото съществуване са оскъдни – както в публикации, така и в архивното наследство. От разгледаните архивни документи основно Летописната книга на училището дава ясна и конкретна информация за историческото развитие на образователното дело, а голяма част от останалите документи в архивния фонд засягат следващ период и са свързани с финансови и отчетни документи и окръжни от Министерството на народното просвещение. Докладът дава ясна представа за развитието на образователната институция в тогавашното село Костинброд, като представя, доколкото позволява наличната информация, както данни за училищното развитие, така и ценна информация за населеното място.

Бележки

¹ Държавен архив – София, фонд № 1040 К, а. е. 1.

² Държавен архив – София, фонд № 1040 К – Народно първоначално училище „Васил Левски“ – с. Костинброд, Софийско.

³ Борисов, Н. Учители на фронта и дейност на Основното народно училище в Костинброд по време на Първата световна война. – В: *Първата световна война и участието на България в нея през 1917 г.* Сборник с материали от Национална научна конференция с международно участие, 6 – 7 декември 2017, Кюстендил. София, 2019, с. 427 – 437.

⁴ Архив и музейна сбирка на Първо ОУ „Васил Левски“, Костинброд.

References/Литература

1. Todorov, B. Kostonbrod. Sofia, 1983.

[Тодоров, Б. Костинброд. София, 1983.]

2. Statistika na uchilishtata v Kniazhestvo Bulgaria za uchebnata 1896/1897 godina. Sofia, 1899.

[Статистика на училищата в Княжество България за учебната 1896/1897 година. София, 1899.]

3. Berova, N. Shiakovskia manastir – edno ot duhovnite svetilishta v Sofiiskoto Svetogorie.

[Берова, Н. Шияковският манастир – едно от духовните светилища в Софийското Светогорие.]

За автора

Николай Борисов е докторант в УниБИТ. Магистър по специалността „Образованието по история в средното училище“ в СУ „Св. Климент Охридски“ и магистър по специалността „Културно-историческото наследство в съвременната информационна сред“ в УниБИТ, бакалавър по „Информационни фондове на културно-историческото наследство“ в УниБИТ. Учител по история, професионални интереси – проблеми в сферата на образованието.

За контакт с автора: nikolaispu@abv.bg

ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF VASSIL LEVSKI FIRST PRIMARY SCHOOL IN KOSTINBROD, 1855 – 1912

Nikolay Borisov

University of Library Studies and Information Technologies

Abstract: This paper will present the history and development of education in the town of Kostinbrod and Vassil Levski First Primary School, as it is presently known, from 1855 to 1911 – 1912 school year. This thesis will examine the various aspects of school life – planning and organization of educational activities, teachers and relevant information about them, teaching methods, school life, equipment, records of number of students, yearly admissions and students' grades, extracurricular activities. Through analysis of archive records, we draw valuable conclusions concerning not only the educational activities in the town, but also its historical development.

Keywords: education, Kostinbrod, Vassil Levski First Primary School.

About the Author

Nikolay Borisov is a PhD student at the University of Library Studies and Information Technologies, with a master's degree in Primary School History Education at Sofia University St. Kliment Ohridski, a master's degree in Cultural and Historical Heritage in the Contemporary Information Environment at ULSIT, and a bachelor's degree in Information Collections of the Cultural and Historical Heritage at ULSIT. History teacher. Professional interests – faulty aspect of the educational system.

To contact the Author: nikolaispu@abv.bg